

Oppgavesamling for

JUS100

Juridisk metode og norsk rettssystem

14. utgave

Emneansvarlig: Steinar Taubøll

Innhold

Teorioppgaver	2
Kontrollspørsmål	3
Praktiske oppgaver	6

Bruksanvisning

Teorioppgavene skal gi deg trening i å framstille juridiske temaer på en god måte. Hovedpoenget er selvfølgelig at du kan det du skal gjøre rede for, men det er vesentlig at du presenterer det på en slik måte at leseren skjønner at du har *forståelse*. Jus er ikke stedet for stikkord og opplister uten nærmere kommentarer. Du kan for eksempel få litt poeng for å huske to paragrafer som du skriver av, men mye mer for å forklare sammenhenger, forskjeller og likheter mellom de to. Mange av oppgavene her er formulert omtrent slik du kan forvente på eksamen.

Kontrollspørsmålene skal først og fremst hjelpe deg til å repetere det du har lært. De kan med fordel brukes som utgangspunkt for diskusjon i kollokviegrupper. Noen spørsmål er enkle, mens andre er omfattende, og kanskje vanskeligere enn eksamensoppgaver

De praktiske oppgavene skal få deg til å bruke lovtekstene, og til å øve opp teknikken i å løse praktiske oppgaver. Noen oppgaver er siktet inn mot konkrete lovregler. Andre krever at du leter litt etter hvilke regler som passer til saken. Husk at i den virkelige verden får du en mengde opplysninger om en sak, og ikke alle opplysninger har direkte juridisk virkning.

Teorioppgaver

Oppgave 1

Gjør rede for hvilke typer kilder domstolene kan legge vekt på når de løser rettsspørsmål, hvordan disse vektlegges i forhold til hverandre og hvorfor vektleggingen er slik.

Oppgave 2

Forklar kort hvordan man går fram for å bestemme det rettslige innholdet av uklare begreper i lovtekst, og gjør rede for forskjellen på dette og skjønnsutøvelse. Forklar også hva antitetisk tolkning og utvidende tolkning av lovtekst er.

Oppgave 3

Gjør rede for hvordan vanlige lover blir til i Norge, og beskriv de mest sentrale dokumentene i denne prosessen.

Oppgave 4

Forklar hva som menes med reelle hensyn og i hvilke situasjoner dette kan bli trukket inn i en rettsavgjørelse.

Oppgave 5

Forklar hva juridisk skjønnsutøvelse er, og gjør rede for hvorfor lovene ofte åpner for dette. Gi konkrete eksempler på paragrafer som åpner mye for skjønnsutøvelse.

Oppgave 6

Forklar hvordan en dom kan få betydning som ny rettskilde i senere saker, og gjør rede for momenter som påvirker hvor mye vekt man da kan legge på den tidligere dommen.

Oppgave 7

Gjør rede for hvorfor og hvordan EU-regler kan få betydning i norsk rett. Pek også på hva som er spesielt i bruken av rettskilder når man tolker en norsk lovtekst som har opphav i EU.

Oppgave 8

Gjør i hovedtrekk rede for saksgangen ved domstolenes behandling av sivile saker.

Oppgave 9

Gjør rede for sentrale forskjeller mellom folkerett og nasjonalt rettssystem.

Oppgave 10

Gjør rede for hvilke påvirkningsmuligheter organisasjoner, bedrifter og politiske partier har på de ulike stadier i arbeidet med nye lover.

Oppgave 11

Gjør rede sammenhengen mellom moralske normer og rettslige normer, med vekt på den rollen menneskerettigheter spiller. Si gjerne noe om hvilke rettslige utfordringer som kan følge av økende verdipluralisme.

Oppgave 12

Gjør rede for hvorfor og hvordan avgjørelser fra Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (EMD) og EFTA-domstolen kan ha virkning i norsk rett. Pek også kort på hvilken rolle EU-domstolen spiller i denne sammenhengen.

Oppgave 13

Gjør rede for menneskerettighetenes stilling i norsk rettssystem i dag, og forklar kort historikken bak dette.

Kontrollspørsmål

Generelle spørsmål

1. Hva er likheter og forskjeller mellom jus og politikk?
2. Hva er forskjellen på moralregler og rettsregler?
3. Hva betyr begrepet ”rettsanvendelse”?
4. Hvem andre enn jurister driver med rettsanvendelse?
5. Hvor kommer våre rettsregler fra?
6. Når brukte du sist en rettsregel?
7. Når brøt du sist en rettsregel??
8. Nevn fem moralske regler du følger uten at de også er rettsregler
9. Hva er forskjellen på privatrett og offentlig rett?
10. Hva er folkerett?
11. Hva er ulovfestet rett?
12. Hva forstår man med rettssikkerhet?

Juridisk metode

1. Forklar begrepet ”gjeldende rett”
2. Er regel det samme som lovparagraf? Forklar sammenhengen.
3. Hva vil det si å tolke en regel?
4. Forklar forskjellen på alternative og kumulative vilkår.
5. Hva er bevisbedømmelse?
6. Hva er subsumsjon?
7. Hva er rettskildelære?
8. Hvem definerer reglene i rettskildelæren?
9. Hvorfor er det viktig at det finnes regler om tolkning?
10. Er en stortingsmelding et lovforarbeid?
11. Er en NOU et lovforarbeid?
12. Hvor mange høyesterettsdommere sitter sammen i plenum og i avdeling?
13. Hvorfor vil lagmannsretten sjelden gå i mot noe Høyesterett har ment i en tidligere sak?

14. Hva er forskjellen på en rettslig standard og andre vage begreper i lovteksten?
15. Hvordan er en dom fra Høyesterett bygd opp? Hvilken del av dommen har rettskildebetydning?
16. Nevn faktorer som påvirker vekten av uttalelser i lovens forarbeider.
17. Hva er innskrenkende tolkning? Når er det særlig aktuelt?
18. Hva er forskjellen på å tolke en regel utvidende og bruke den analogisk?

EØS/EU

1. Hva er forskjellen på folkerett og nasjonal rett?
2. Hvilke land er med i EFTA nå?
3. Nevn de tre lovgivende organer i EU. Hvilke funksjoner har de?
4. Hvorfor blir rettskildesituasjonen annerledes når en norsk lov er resultat av nye EU-regler?
5. Hvilken funksjon har fortalen i et EU-direktiv?
6. Hva vil det si at EU-domstolen driver dynamisk formålsorientert tolkning?
7. Hvordan skjedde overgangen fra EF til EU?
8. Hva er ”de fire friheter” i EØS-avtalen?
9. Hva er Roma-traktaten?

Sivilprosess

1. Hva er en stevning?
2. Hva vil det si å beramme en hovedforhandling?
3. Forklar gangen i en sivil sak som går gjennom hele rettssystemet
4. Gi eksempler på sakstyper man ikke kan få avgjort ved domstolene.
5. Hva vil det si at en dom er rettskraftig?
6. Hva er hovedregelen for fordeling av saksomkostninger? Hva hvis ingen av partene har fått fullt medhold i dommen?

Stortinget

1. Hvordan behandles en lov i Stortinget?

2. Hvordan arbeider fagkomiteene?
3. Hvordan skjer høringer på Stortinget?
4. Hva er lobbyisme?
5. Hva var Odelstinget?
6. Hva er hensikten med representantforslag?
7. Hva er innholdet i en Prop L? Hvilken betegnelse hadde disse dokumentene før 2009?

Grunnloven og domstolenes prøvelsesrett

1. Hvordan kan Grunnloven forandres?
2. Kan man ut fra EØS-loven § 2 si at EU-direktiver har grunnlovs rang?
3. Kan Høyesterett endre en lov?
4. Hva var tanken bak grl § 105 i 1814? Hvilke forviklinger har oppstått senere?
5. Hva er forskjellen på ekspropriasjon og rådighetsbegrensninger?
6. Er grl § 97 til hinder for at noen pålegges å rydde opp i et avfallsdeponi som var lovlig når det ble laget?

Menneskerettigheter

1. Hvilke tekster regulerer menneskerettigheter i Norge?
2. Hvilke internasjonale avtaler om menneskerettigheter er mest sentrale?
3. Hva er de viktigste grunnene til å definere menneskerettigheter?
4. Hvordan kan menneskerettigheter lage og løse problemer i et samfunn med økende verdipluralisme?

Praktiske oppgaver

Oppgave 1

Peder Ås var student ved Høyskolen i Lillevik. Han og kjæresten Marte Kirkerud hadde leid det gamle kårhuset på Oppigarden. Det var seks kilometer til skolen langs veien, men det gikk en fin sti gjennom skogen som gjorde turen mye kortere. Peder og Marte syntes sykkelturen gjennom skogen var en frisk start på dagene, og på denne måten kom de seg til skolen på mindre enn ti minutter.

Skogsstien gikk først over Oppigardens eiendom, men på andre siden av Fjotlebekken var det Adolf Nerigarden som var grunneier. Han satset seriøst på gårdsdriften sin, og gikk ofte en runde for å se om alt var som det skulle. Den smale stien gikk gjennom plantefeltet der 20 mål med juletrær nærmet seg passe størrelse og passerte Nerigarden 8 meter nedenfor hønsehuset. Adolf hadde satt opp et solid gjerde rundt hele tunet sitt, og hønsehuset lå helt inntil gjerdet. Bortenfor plantefeltet gikk stien gjennom en lysåpen bjørkeskog med store flekker av gress. Inne blant trærne sto en sammenfallen høyløe. Adolfs bestefar pleide i sin tid å slå gress her, men etter hans tid hadde skogen fått overtaket. Akkurat her pleide sauene til Adolf å beite. I motsetning til sauene visste Adolf presis hvor eiendomsgrensene i skogen gikk, men noen gjerder og skilt hadde han ikke satt opp.

En morgen i september var Adolf ute og inispiserte. Da Peder og Marte kom syklende kommanderte han dem til å stoppe. Adolf sa at de måtte da forstå at dette var privat eiendom, og at sykling derfor var forbudt. Han forlangte at de gikk av syklene og trillet dem tilbake dit de kom fra. Marte var overbevist om at de hadde loven på sin side. Til Adolfs store overraskelse fant hun fram Norges lover på mobilen sin, og bladde opp friluftsløven av 28. juni 1957 nr 16.

- a) Hadde Peder og Marte rett til å sykle på stien?

Oppgave 2

Lars Holm var en av Peders studiekamerater, og hadde hybel i sokkelen hos Oline Svingtrappstuen. Huset til Oline lå ganske nær Høyskolen i Lillevik, men veien dit gikk først ned til butikken, og så opp igjen en bratt bakke til skolen. Mellom Olines hus og skolen var det bare 100 meter i luftlinje, over Adolf Nerigardens flate kornåker. Lars var ikke av de mest morgenfriske, og bestemte seg allerede første skoledag den høsten for å lage seg en fast snarvei tvers over jordet. Så lenge han stort sett fulgte traktorsporene fra sprøytingen kunne da dette ikke skade noen, tenkte Lars.

Adolf mente noe helt annet da de møttes to dager etter. Han hadde fulgt med i kikkerten fra kjøkkenet sitt, og bestemt seg for å slå til mot den fordømte akademikerspiren som var i ferd med å spolere inntektene hans. Han ba Lars pelle seg bort på asfalten, og slutte å bryte friluftsløven på denne respektløse måten.

- a) Hadde Lars rett til å ferdes til fots over jordet?

Det ble tidlig kaldt den høsten. Allerede 10. oktober var jordet til Adolf Nerigarden frosset skikkelig til. Lars tenkte at uansett hva slags regler som gjaldt for kornåkrer om sommeren

kunne han nå gå korteste vei over Adolfs jorde. Folk gikk jo på ski der om vinteren. Det hadde Oline fortalt. Han gikk derfor med den beste samvittighet ut på det frosne jordet. Lars var nesten kommet over på den andre siden når Adolf kom løpende etter ham og brølte: ”Stans i lovens navn!”

b) Hadde Lars rett til å gå over jordet denne gangen?

Lars hadde ikke lyst på flere sammenstøt med Adolf, så han bestemte seg for å kjøre plan B selv om det var litt lengre å gå. Det gikk nemlig en tydelig sti fra parkeringsplassen bortenfor Olines hus. Den krysset Adolfs kornåker og førte inn på en merket turløype som gikk fra skolen opp gjennom furuskogen mot Langlihøgda. Men når Lars neste dag gikk stien over åkeren kom Adolf byksende med kikkerten dinglede om halsen, og gjorde det klart at han var klar til å anmelde dette lovbruddet til politiet.

c) Hadde Lars rett til å krysse jordet på denne måten?

Oppgave 3

Det nærmet seg Studentuka i Lillevik, og Lars Holm engasjerte seg sterkt i å finne aktiviteter til arrangementet. En ting som ble satt i gang var ”Joik-a-Camp”. Planen var å sette opp fire av Forsvarets knappetelt for overnatting ute i skogen. Der skulle det serveres Joikaboller og mye finsk drikke. Lars hadde vokst opp Kautokeino, og skulle dra i gang et kurs i joiking ut på kvelden en gang.

Fredagskvelden kom, og en lystig gjeng med tunge sekker gikk stien innover mot Langlihøgda. Når klokka hadde passert ti var festen var godt i gang, og eksotiske sanger hørtes på lang avstand takket være megafonen Peder hadde tatt med seg. Da kom en rasende eldre dame inn mellom teltene. Det var Sofie Langlibråten. Hun fortalte at hun faktisk bodde like i nærheten og ville ringe politiet hvis de ikke fjernet teltene straks. Lars, som foreløpig ikke hadde hatt nærkontakt med de finske flaskene, repliserte at området helt klart var utmark, og derfor fritt område takket være den norske allemannsretten. Dessuten påpekte Lars at denne skogeiendommen faktisk tilhørte Oppigarden, og ikke Langlibråten. Sofie mente at det ikke spilte noen rolle, så lenge de var så nær huset hennes. Lars sendte Peder ut for å skritte opp avstanden til huset. Det viste seg å være litt over 160 meter. ”Der ser du, forbaskade fruntimmer”, sa Peder med finsk sleng, ”frilufsloven er på vår side”.

a) Kunne Lars og gjengen hans lovlig ha teltene sine på denne plassen til neste dag?

Inspirert av teltlivets gleder bestemte Lars og hans kjære Synnøve seg for å bo i telt hele høstferien. Lars hadde sett seg ut et sted nær toppen av Langlihøgda. Der, på 700 meter over havet, kom man så vidt over skoggrensen, og hadde flott utsikt utover Langlidalen og fjorden lenger ut. Når Lars og Synnøve våknet den fjerde dagen i teltet var det på grunn av en høyt oppskrudd damestemme utenfor. Det var Sofie Langlibråten, som fresende krevde at de fjernet teltet på øyeblikket. Hun viftet med et kart som viste at hun var grunneier her, og selvfølgelig aldri ville gi noe samtykke til at studentrampen tok ferien på hennes eiendom. ”Utmarka er for alle”, sa Synnøve, ”og vi lager da ikke noe bråk her”. Men Sofie sto på at hennes eiendomsrett var det avgjørende.

b) Kunne Lars og Synnøve la teltet bli stående uten Sofies samtykke?

Oppgave 4

Hans Tastad var lærer i Lillevik. Han elsket sjølivet, og var utpå med sin gamle 26 fots snekke så ofte han kunne. I helgene dro han gjerne til Gullholmen. En dag ankret han opp innerst i Svaneviksbukta hvor det var ly for alle vindretninger. Her lå for øvrig også landstedet til Didrik von Schnurt. Didrik eide omtrent halve Gullholmen, og hadde en 52 fots Princess liggende ved sin egen brygge i bukta. Han kunne ikke fordra at Hans Tastad kom inn i hans private bukt for å bade og lage middag. ”Forsvinn herifra på flekken!”, ropte Didrik, ”Denne delen av øya er privat eiendom, tror du kanskje det er fri ferdsel på sjøen her?”. Hans hadde hørt om friluftsløven, og ropte tilbake: ”Bare ro deg ned, sjøen er for alle!”

- a) Kan Hans ferdes med båten sin i Svaneviksbukta?

Bortsett fra Didriks 900 kvadratmeters hytte og plenen rundt besto hans eiendom på Gullholmen stort sett av berg og buskas. På utsiden av Svanholmsneset hadde det i gamle dager vært uthavn for seilskuter. Det sto fortsatt noen brukbare fortøyningsbolter i fjellet der. Hans Tastad orket ikke ødelegge den fine vindstille ettermiddagen med å krangle med Didrik inne i bukta, så han dro utenfor neset, og fortøyde i de gamle boltene. Det var nesten en kilometer unna Didriks hytte.

Et kvarter senere hadde Hans fyrt opp rødspritapparatet og skulle til å lage seg middag. Da dukket Didrik og de to rottweilerne hans opp mellom buskene. Didrik selv hadde ikke lagt merke til disse boltene før, men at de sto på hans eiendom var klart nok. ”Skal si du tar deg friheter med andres eiendom!” ropte han, ”Du har jo overhodet ingen rett til å røre disse installasjonene.” Hans repliserte at boltene sto i et utmarksområde, og at de da måtte kunne brukes av alle.

- b) Hadde Hans noen rett til å fortøye i boltene?

Didrik tok fram mobilen og ringte til sin kone, som på mindre enn ti minutter kom på stedet med et nymalt skilt der det sto ”Privat område - All fortøyning forbudt”. Dette spikret Didrik straks opp i den lille furua ved siden av boltene. ”Jeg gir deg et halvt minutt, din forbannede kommunist!” skrek Didrik til Hans, ”Jeg er i min fulle rett til å anmelde deg.” Hans åpnet pakken med koteletter og la dem i stekepannen. ”Her blir jeg til jeg har spist middag”, sa han, ”bare forsett å lufte hundene du, så drar jeg om en times tid.” Didrik gikk tilbake mot hytta, mens han snakket med advokaten sin i mobilen.

- c) Kan Hans ligge fortøyd til han har spist middag?

Oppgave 5 (utgår)

Oppgave 6

I 2001 startet Peder Ås eget firma. Tanken var å lage designe reklamemateriell. Han kjøpte inn en del utstyr til firmaet, blant annet en bra pc med mye tilbehør. I august 2002 kjøpte han en DVD-spiller. Han førte den på firmaet for å få noen fordeler på skatten, men den var mest til vanlig privat bruk. Men et par ganger hadde han tatt den med på kundebesøk for å vise reklamefilmer.

Sommeren 2006 la Peder ned firmaet sitt, og tok fatt på videreutdanning på høyskolen i Lillevik. En kveld i oktober satt han i godstolen og skulle se en film, men samme hvor mye han trykket på fjernkontrollen lystret ikke DVD-spillere. Ikke hjalp det å skifte batterier heller. Men spilleren fungerte når han trykket knapper på selve boksen. Peder hadde ikke råd til noen ny spiller. Livet som student var ikke akkurat noen økonomisk opptur. Neste dag tok han derfor med spilleren til Elshop der den var kjøpt. En selger der sa seg under tvil villig til å ta en rask sjekk av spilleren, og konstaterte at det var IR-detektoren som var gåen, den som tok i mot signaler fra fjernkontrollen. "Er det en dyr sak å fikse da?", spurte Peder. "Nei, det er vel 50 kroner for en slik del, men så kommer jo en times arbeid og gebyrer da. Til sammen blir det 1149 kroner." sa selgeren, "Til samme pris får du en ny en."

Peder gremtes inderlig over dette, og bestemte seg for å kjøre frontalangrep. Han husket i et glimt noe fra et tv-program om forbrukeres rettigheter og slikt. Peder sa derfor at Elshop ikke hadde rett til å kreve betaling for reparasjonen. Svakheten i IR-detektoren måtte jo være en mangel fra produsentens side, og ikke kjøperens ansvar å fikse. Mens selgeren gikk for å hente butikksjefen rakk Peder å utveksle noen meldinger med broren sin som studerte jus. Han kunne derfor overbevisende peke på lov om forbrukerkjøp av 21. juni 2002 nr 34. Her sto det at selger måtte rette feil som skyldtes svakheter i produksjonen. Butikksjefen så surt på maskinen, og sa at den modellen måtte være minst tre år gammel, og dermed var det reklamert alt for sent. Peder sa at § 27 ga en fem års regel i hans tilfelle.

Butikksjefen fant fram DVD-spillerens serienummer i regnskapssystemet sitt, og gransket fakturaene fra 2002. "Din sleiping!", utbrøt han, "Den spilleren er ikke kjøpt av deg, men av firmaet Gigamax." Peder forklarte at det var navnet på hans gamle enmannsfirma som nå var lagt ned. Butikksjefen bladde opp i lovene og pekte på § 1 i forbrukerkjøpsloven. "Se her du. Denne loven gjelder ikke for deg!"

- a) Kan Peder bruke forbrukerkjøpsloven i sin sak?
- b) Forutsatt at denne loven kan brukes på saken, kan Peders problem dekkes av § 27?

Peder vekslet febrilsk noen meldinger med broren sin, som sa at kanskje han skulle prøve med kjøpsloven av 13. mai 1988 nr. 27 i stedet. Han ville satse på § 32. Men butikksjefen mente Peder ikke hadde noen rettigheter i behold.

- c) Vil kjøpsloven § 32 løse Peders problem?

Oppgave 7 (Oppgaven er mye mer omfattende enn det som kan bli gitt til eksamen. Det viktigste med oppgave 7 er at **du får nyttig trening i forholde deg til andre kilder enn lovteksten**. Disse kildedokumentene finner du nederst i dette dokumentet, etter siste oppgave. Vedlegg av store dokumenter er ikke aktuelt på eksamen.)

I 1952 startet Edgar Hansen firmaet Storevik Mekaniske Verksted. Firmaet hadde tre ansatte og drev for det meste med reparasjon av båtmotorer. Det var mye fisk i havet utenfor Storeviksfjorden, og Edgars bedrift hadde nok å gjøre. Ved oppstarten i 1952 hadde Edgar kjøpt 3 mål tomt av Anton von Schnurt. Eiendommen lå langs sjøen. På sjøsiden hadde Edgar laget en god brygge. Bak verkstedet var det en bratt fjellvegg i hele eiendommens lengde. Hvis man sto på Edgars brygge og kikket oppover fjellsiden kunne man øverst se en flaggstang med en blå og hvit vimpel med logoen til Von Schnurt Trading. På den høyreiste kollen lå nemlig Antons villa med en flott utsikt over fjorden og svømmebasseng i hagen.

I slutten av 1970-årene dabbet det av med fiskeriene, og Edgar så mørkt på firmaets framtid. Det gjorde derimot ikke sønnen, Karl Hansen. Han var et oppkomme av ideer, og var i ferd med å fullføre utdanningen som sivilingeniør. Han mente at den nye oljeindustrien var framtiden for firmaet, og at de skulle satse på bygging og reparasjon av spesialutstyr til boreplattformer. Selv om Edgar var skeptisk ble det til at Karl overtok styringen av firmaet. Karls planer slo til i fullt monn, og i 1990 hadde firmaet vokst til 40 ansatte. Det var bygget nye lokaler og større brygge. En dag fikk Karl en uvanlig telefon. En av sjefene i Gulltvedt Contractors ønsket at Karls firma skulle bygge spesialkraner til rørleggingsskip. Karl slo til umiddelbart. Men det varte ikke mange dager før han fikk hodebry med den nye kontrakten. Det var rett og slett ikke plass til å bygge kranene på verkstedområdet, og det var umulig å få kjøpt tomt til utvidelse.

Karl hadde sittet på kontoret og studert reguleringsplaner og eiendomskart til langt på natt da en strålende idé dukket opp. Han ville bygge en fjellhall. I følge kartet gikk grensen mot von Schnurt ca 5 meter innenfor den øverste kanten av fjellveggen bak verkstedet. Fjellveggen tilhørte altså Karl, og han planla å sprengne ut en hall på ca 3000 kvadratmeter med 8 meter takhøyde. Hallen ville bli liggende rett under von Schnurts villa. Allerede neste dag fikk Karl tak i sin gamle studiekamerat og geologiekspert Stein Fjeldberg, som undersøkte området. Han mente det var solide grunnforhold. Karl var opptatt av at sprengningen ikke måtte sette von Schnurts villa i fare. Avstanden fra taket opp til overflaten lå for det meste på ca 12 meter, men var på østsiden nede i 6 meter på det minste. Stein forsikret ham om at dette var helt risikofritt i forhold til bygningen over, så sant de brukte riktig framgangsmåte. Karl ga Steins firma oppdraget med det samme, og tre dager senere var arbeidet i gang.

Anton von Schnurt var blitt 84 år gammel, og hadde for lengst overlatt familiebedriften og eiendommene til sin sønn Didrik, som hadde etablert nytt hovedkontor i London. Didrik hadde giftet seg med engelske Margareth, og det var ikke så ofte de var i Norge lenger, bortsett fra sommerferiene på Gullholmen. Anton bodde alene. Han klarte seg bra, men var blitt veldig tunghørt. Han merket ingenting til sprengningen i undergrunnen som pågikk i flere uker. Den siste salven gikk akkurat den dagen Didrik og Margareth hadde kommet fra England. Didrik slapp cognac-glasset rett i gulvet, og løp ut på terrassen hvor han ble stående å brøle stygge ord. Han kastet seg deretter inn i bilen, og sto to minutter senere på kontoret til Karl Hansen. ”Hva i svarte er du gjør med min eiendom? Har det klikket totalt for deg?” skrek Didrik. ”Din eiendom har jeg ikke gjort noe med”, svarte Karl. ”Tunnelinnslaget er på

min eiendom”. ”Men resten av fjellhallen da,” freste Didrik, ”Hvem sin eiendom er den på da?” Karl svarte at han bare hadde sprengt seg inn i eierløst fjell og tatt det i besittelse på samme måte som de første menneskene som kom til landet og ryddet seg jord. ”Trodde du kanskje at du eide helt ned midten av planeten?”, sa han med et flir.

Dagen etter møttes Karl og Didrik igjen. Denne gang med advokater. Det var enighet om at det ikke fantes noen norsk lov som regulerte dette forholdet. Diskusjonen dreide seg derfor om hva som tidligere hadde skjedd i domstolene. Særlig var det tre dommer som var i fokus: Rt. 1959 s. 1198, RG 1965 s. 228 og RG 1974 s. 338. (Se utdrag nedenfor).

Didrik hevdet først og fremst at han hadde eiendomsrett nedover i undergrunnen så langt fjellet var fast stoff. I hvert fall så langt som det gikk an å bore med kjent teknologi. Han mente videre at det måtte være innlysende at han hadde førsteretten til å utnytte grunnen under sitt eget hus, og viste til at han faktisk hadde planer om å sprengte ut en underjordisk garasje ganske snart.

Karl hevdet at eiendomsretten ikke strakk seg lenger ned enn det som var nødvendig for å bygge vanlige hus, pluss en sikkerhetssone under for at bygningene ikke skulle bli skadet. Han mente denne sonen var avhengig av geologien, og i denne solide bergarten kunne det ikke være snakk om mange meter. Når det gjaldt Didriks garasjeplaner mente han at det gjaldt et ”først til mølla”-prinsipp i eierløst fjell, og at overflateeieren ikke hadde noen særrett. Dessuten mente han det kunne ha noe å si at Didrik ikke hadde behov for noen underjordisk garasje når han hadde 12 mål tomt å bygge en vanlig garasje på. Han hadde på sin side et prekært behov for utvidelse.

Det var nytteløst med forhandlinger. Didrik krevde 10 millioner kroner i erstatning for skade på sin eiendom. Rettssaken startet 22. oktober 1990.

- a) Har Karl krenket Didriks eiendomsrett? (Hvor langt ned går eiendomsretten?)

Se de aktuelle dommene på slutten av oppgavesamlingen.

Oppgave 7 forts:

Etter at rettssaken mot Didrik von Schnurt var tilbakelagt synes Karl han hadde lært mye nyttig jus. Noen år senere, i juli 1999, fikk han en ny idé, og den gjaldt hytta hans i Storeviksmarka. Karl var ofte der med familien. Alt var vel og bra med hytta, men brønnen der var dårlig og gikk ofte tørr. Stein Fjeldberg hadde ment at det ville være rimelig enkelt å bore etter vann på Karls hytteeiendom. Men geologien var slik at det måtte bores på skrå for å finne vannførende lag i dypet. Karl bestemte seg for å sette i gang prosjektet. 10. august ble boremaskinen rigget opp bak hytta, 3 meter fra gjerdet. Stein innstilte det han mente var en passende vinkel, og maskinen gikk og gikk. Karl begynte å tvile litt på Steins vurderinger når de passerte 50 meters dypde, men tilslaget kom på 56 meter og kvaliteten var upåklagelig. Karl og Stein hadde ikke mer enn så vidt stanset boremaskinen og hentet ut noen iskalde flasker fra kjøleskapet da Olaug Myrbråten svingte opp foran hytta iført nyvasket John Deere 6910 Power Quad Plus med 150 hestekrefter og plysjterninger i frontruta.

Olaug eide og drev Søndre Myrbråten som hyttetomta i sin tid var skilt ut fra. Hun hadde lagt merke til alt livet fra hytta, og kom nå for å inspiserer. Karl fortalte storfornøyd at han

hadde skaffet seg vann, men Olaug skulde mistenksomt bort på boremaskinen som sto litt på skrå. ”Er du sikker på at det er ditt vann da?” sa hun, ”Det ser mer ut som du har putta sugerøret i glasset mitt.” Lars og Stein forklarte om geologien og hvor mange grader på skrå de måtte bore. Olaug var god i matte, og regnet kjapt ut at Karl hadde krysset grensen til hennes skogseiendom 6 meter under bakken, og fått tilslag på vann 21 meter innenfor hennes grense. Til Karls forbauselse kokte hun av sinne, og sa at hun ville kreve erstatning for hver liter han pumpet opp av hennes grunnvann. ”Ro deg nå ned!”, sa Karl ”Selv om du eier skogen og berget så eier du ikke grunnvannet. Det er eierløst akkurat som lufta. Dette vannet kommer dessuten fra 50 meters dyp, og der har du ikke noen eiendomsrett til berget en gang”

Olaug sto på sitt, og ringte etterpå fatteren som var jurist for å få noen drepende paragrafer å ta Karl med. Juristen bladde i den gamle vassdragsloven av 1940, men måtte konstatere at den bare gjaldt for vann som befant seg på overflaten. Så noen paragrafer kunne han ikke komme med. Men han tilbød seg å fakse over en fersk høyesterettsdom, Rt. 1998 s. 251. ”Ja, kom igjen”, sa Olaug, ”En dom fra Høyesterett skal nok få snylteren ned på kne.”

b) Hadde Olaug eiendomsrett til det grunnvannet Karl pumpet opp?

Se de aktuelle dommene på slutten av oppgavesamlingen.

Oppgave 7 forts.

I 2000 fylte Karl Hansen 50 år. Firmaet hans i Storevik gikk fortsatt bra, men han måtte innrømme at han begynte å bli litt lei av jobben sin. Det ble bare administrasjon, og han følte at han ikke fikk brukt kreativiteten. Etter at han traff Kristine var det mye som hadde forandret seg. Kristine var landskapsarkitekt, og full av engasjement for miljøvern og andre ting Karl ikke hadde fundert så mye på. Sommeren 2000 bestemte de seg for å flytte sammen. Karl hadde fått ansatt en dugelig kontorsjef i firmaet, og bestemt seg for å flytte ut av Storevik sentrum. Han fikk kjøpt en gård i Lillevik, og der flyttet han og Kristine inn. Karl stortrivdes på Fjotlum, som den lille gården het. Her var det stille og fredlig. Man hørte bare suset fra Langlielva, og av og til hunden på nabogården.

Utpå høsten hadde Karl invitert noen gamle venner til Fjotlum. En av dem var Jacob Bugge-Dietrichsen, som var hjemme i Norge en snartur. Han var en travel mann, og hadde slått seg opp på aksjespekulasjoner i USA. De satt og pratet om hytta, og om jus og grunnvann da Jacob brått klasket hånda i bordet. ”Jeg har det!”, sa han, ”En vannvittig bra forretningsidé. Bare hør Karl: Du er grunneier her ved siden av elva. Du kan grave brønner som aldri går tom. Jeg sitter med en stor aksjepost i en amerikansk brusfabrikk. Der borte er folk vant til å betale for godt vann. Vann er faktisk dyrere enn bensin. Vi går i kompaniskap og leier et tankskip som pumper inn gratis vann fra dine brønner på Fjotlum, kjøper det over til USA, tapper det på flasker og casher inn. To runder i måneden. Hva synes du?”

Det kriblet litt i Karl. Han var jo ikke fremmed for å gjøre forretninger. Og rent norsk kildevann var noe han kunne støtte opp om uten å komme på kollisjonskurs med Kristine. Hun syntes faktisk det var en flott tanke at det fine vannet fra Langliheiene skulle brukes på denne måten. De bestemte seg for å satse på Jacobs plan. Jacob etablerte straks firmaet Glacier Holding i USA, og Karl etablerte Fjotlumvann AS. Karl leide inn Stein Fjeldberg for å gjøre analyser av grunnvannet på Fjotlum. Det viktigste var nå å finne ut hvor mange brønner de trengte for å fylle et tankskip på tre dager. 20 millioner liter i døgnet burde de

klare for å få god lønnsomhet i driften hadde Jacob sagt. Dagleie for et tankskip var ikke akkurat småpenger.

Karl hadde en ting klart for seg når han startet arbeidet med prøvebrønnene. Her skulle det ikke skråbores. Han orket ikke flere nabokrangler av den typen. Egentlig var det ikke nødvendig å bore heller. Grunnvannet sto høyt i de grusholdige elveavsetningene, og tilsiget var bra. Jacob jobbet med å skaffe distributører i USA, og sørget for å skaffe frisk kapital. Når frosten kom ble det en pause i brønnarbeidet på Fjotlum helt til siste uka i april. Karl var i ferd med å måle opp traseen for rørledninger, da rådmannen i Lillevik kommune kjørte inn på tunet. Sølve Gullfoss var kjent som en smart fyr, og han hadde klart å snu kommuneregnskapene til overskudd på de tre årene han hadde vært i jobben. Mye av det han gjorde var politisk omstridt, og noen mente han drev kommunen som en privat bedrift.

”Jeg har hørt om planene dine Karl”, sa rådmannen, ”Dette er et supert tiltak som kommer til å skaffe kommunen gode inntekter.” Karl ble irritert. ”Vi får nå se om det blir noe overskudd, før dere byråkrater begynner å sikle etter skattepengene”, repliserte han. ”Nei Karl, her snakker vi ikke om framtidige skatteinntekter, men om salg av kommunalt eid grunnvann.” Karl ble ildrød i toppen og påpekte at all virksomheten foregikk på hans eiendom, og under den. Da bladde rådmann Gullfoss fram vannressursloven av 24. nov. 2000 nr. 81. Han viste at den trådte i kraft 1. januar 2001, altså for fire måneder siden. Han bladde fram til kapittel 8 og leste § 44 og § 45 høyt for Karl, som ble gråhvit i ansiktet mens han hørte på. ”Du vet jo at området mellom Fjotlum og sjøen er kommunal grunn”, sa rådmannen, ”Etter de nye reglene er vi altså sameiere, og jeg tror kommunen har større andel i denne grunnvannsforekomsten enn deg. Vi bør få til en avtale snarest mulig om hvilken literpris du skal betale til Lillevik kommune. Dessuten må du gjøre avtale med den andre naboen din. Han har tydeligvis sin del i dette vannet han også.” ”Du leser jo loven som Fanden leser Bibelen,” sa Karl, ”Du tolker jo teksten helt vilt til egen fordel. Hva betyr for eksempel ordet ”grunnvannsforekomst”? Kan du si meg det? Eller tegne en grense på kartet? Og dette våset om partsforhold. Det ligger store fjellområder til naboens eiendom. Skal det liksom bety noe i denne sammenhengen?” Rådmannen svarte tørt at det fikk nok Karl vite i løpet av rettssaken som ville komme hvis han ikke fikk i stand avtale med kommunen. ”Og glem ikke å søke NVE om konsesjon før du starter pumpene.”, sa han før han satt seg i bilen og dro.

Karl ringte straks til sin advokat, som ble uvanlig stille en stund. ”Disse reglene er så nye at det ikke finnes noen dommer på området ennå. Men du finner forarbeidene på internett”, sa han. ”Det er nok særlig Ot.prp. nr. 39 (1998-99) som er sentral her. NOUen fra 1994 tror jeg anbefalte at Staten skulle eie alt grunnvann, men det ble jo helt uspiselig for den borgerlige regjeringen i 1999.” Advokaten sendte Karl en mail med link til proposisjonen, og lovte å se på saken med en gang. Karl ringte også til Stein, som kom opp med en liste over relevante faglige begreper.

- c) Kan Lillevik kommune ha sameierett i Karls brønnvann? Drøft hvordan ulike tolkninger av lovteksten vil slå ut. Man kan se bort fra ”særlige rettsforhold” i diskusjonen.
- d) Kan naboens arealer på setra trekkes inn i vurderingen av hvor stor andel han har i Karls brønnvann?
- e) Kan alle kommunens eiendommer trekkes inn i vurderingen av partsforholdet?

- f) Hvilken betydning kan Høyesteretts dom i Rt. 1998 s. 251 (Tellnesdommen) ha i en kommende rettssak mellom Karl og Lillevik kommune?

Nedenfor, på slutten av oppgavesamlingen, finner du utdrag fra proposisjonen, samt definisjon av noen faglige begreper. Link til hele proposisjonen finnes på fagsidene.

Oppgave 8 (utgår)

Oppgave 9 (utgår)

Oppgave 10

Olaug Myrbråten likte å gå nye veier i gårdsdriften, og hadde blant annet skaffet seg fire lamaer som hun lot gå på et inngjerdet beite et par hundre meter fra gårdstunet. Der hadde de det fredlig og fint helt til naboen, Karl Hansen, fikk sansen for elgjakt. Da kjøpte han seg to elghunder, Tassen og Tina. Karl mente at hundene måtte ha en luftegård, men tomte hans lå slik at hundegården ble liggende inntil lamabeitet. Dyrene på hver side av gjerdet irriterte seg kraftig over naboskapet.

En dag klarte Tassen å komme seg under gjerdet ved siden av en grøft. Lamaene sprang vettskremt rundt. En av dem klarte i panikk å hoppe over gjerdet, men havnet da i hundegården der Tina var. Full av kraft og aggresjon begynte hun å jage den. Verken Karl eller Olaug var i nærheten, men Adolf Nerigarden kjørte akkurat forbi. Han skulle møte jaktlaget sitt, og hadde rifla liggende i baksetet. Han bråstoppet og sprang ut med skarpladd gevær. Lamaen blødde nå kraftig fra et bitt i bakfoten, og haltet rundt mens Tina gikk til nytt angrep. Adolf var en god skytter, og avlivet hunden med første skudd.

De andre lamaene hadde trukket seg inn i et hjørne av beiteområdet sitt. Tassen sto der og bjeffet voldsomt mot dem. Adolf var sikker på at det bare var sekunder før det blodtørstige dyret gikk til fullt angrep, og brente av et dødbringende skudd mot hunden.

Når Karl fikk høre at Adolf hadde avlivet hundene hans ble han rasende. Han hevdet at Adolf ikke hadde lovhjemmel for det han hadde gjort, og viste til hundeloven av 4. juli 2003 nr. 74 kapittel 5. Karl pekte spesielt på at Tina hadde blitt avlivet på hans egen eiendom, og at skaden på lamaen ikke var dødelig.

Var de to avlivingene lovlige etter hundeloven kapittel 5?

Oppgave 11

Adolf Nerigarden hadde en stor skogseiendom ved Granholmsvika. Der hadde han jaktrett som kastet mye av seg. Adolf elsket jaktlivet, og hadde flere raffinerte metoder. En stille høstkveld dro Adolf og hans jaktkamerat Svein ut for å skaffe elg. Adolf dro den gamle robåten ut av naustet. Planen var å legge seg et godt stykke utenfor utløpet av Fjotlebekken der det ofte kom elg for å drikke i skumringen. Med bra kikkertsikte var det fullt mulig å ta

dem. Man måtte jo være stille der ute, men den gamle båten var tung å ro, så Adolf hadde montert på en 2,5 HK påhengsmotor. Når de kom fram til stedet, ca 200 m fra land stoppet de motoren og vippet den opp. Så var det bare å vente.

Etter en halv time dukket det fram en elg. Adolf og Svein siktet det beste de kunne, men måtte konstatere at ingen av de seks skuddene traff elgen. Svein ville at de skulle gi opp hele elgprosjektet for kvelden og heller drive litt andejakt. Adolf gikk motstrebende med på det. De vippet motoren ned i sjøen, startet den og satte kursen mot Vikaskjæret. Skjæret lå ca 3 km fra land og ikke mange kvadratmeter, men det pleide å være mye fugl der. De styrte båten i en sving på utsiden av øya. Svein synes det båten lå stødigere når de hadde litt fart, så han var skytter mens Adolf styrte båten. Denne jakten ble mye mer vellykket, og en time senere var de på vei hjem med en hel del ender i båten.

Det var da lensmannen dukket opp i rask båt bak dem. Han hadde fått telefon om at det foregikk ulovlig jakt, og nå vanket det kraftige bøter både for elgjakta og andejakta, sa han. Han viste til viltloven av 29. mai 1981 nr. 38 kapittel VI, og tilføyde at det ikke gjaldt noen spesialregler i området. Adolf innvendte at han ikke hadde skutt noen elg, og at fuglene ikke var fredet.

a) Var elgjakten og andejakten ulovlig?

Peder Ås eide et småbruk på Lillevikmoen. Det var en rev i området som var plagsomt nærgående rundt hønsegården hans, og dette ville Peder ha slutt på. Han la ut et uimotståelig åte av andekjøtt på jordet like bak låven. I tillegg hadde han fått tak i to lyskastere med fjernkontroll og en smart bevegelsessensor. Den ene lyskasteren skrudde han fast på låveveggen. Den andre hengte han opp i et tre.

Utpå kvelden rigget Peder seg til med geværet bak noen busker. Etter en stund begynte det å blåse såpass mye at lyskasteren i treet ramlet ned og gikk i stykker. Kaldt var det også, men Peder visste råd. Han tok med geværet inn i traktoren, kjørte bort og parkerte på bussholdeplassen som lå like ved på andre siden av veien. Der kunne han sitte lunt og godt mens han ventet på reven. Like før midnatt kom den. Opplegget med lyskaster virket som det skulle. Peder åpnet traktordøra lydløst, satte den ene foten på stigtrinnet og felte reven på første skudd.

Børsa var fortsatt varm da en politibil svingte inn bak Peders traktor. Politibetjent Eriksen mente at Peder drev ulovlig jakt, og viste til viltloven av 29. mai 1981 nr. 38 kapittel VI. Peder kunne ikke se at han hadde gjort noe lovstridig, siden reven ikke var fredet og åtet ikke var forgiftet.

b) Hadde Adolf brutt jaktreglene?

Oppgave 12

Sommeren 2012 dro Lars Holm og Synnøve Bakke på ferie til Tindøysundet, et par mil fra Tromsø. De hadde leid en koselig liten hytte på Tindøy Øko-gård. Driften av av gården og campingplassen var det Ola Grøndalen som sto for. Han hadde leid hele eiendommen av fetteren sin som hadde gitt opp sauer og kuer for fire år siden. Ola satset mest på turistene, som han tok med på spennende safaritur. I tillegg var han ivrig opptatt av birøkting, og

leverte honning til mange butikker. En gang i blant plukket han multer oppe ved Tindemyra som hørte til gården. De brukte han som hovedingrediens i multekremvaflene som han solgte i kiosken for 50 kr stykket. Særlig utlendingene var begeistret for denne varianten av «fulløkologisk lokalprodusert slowfood», som Ola hadde skrevet på reklameskiltet sitt. Langs den merkede safaristien opp til Tindøytind hadde Ola dessuten satt opp et stort skilt der det sto «Her vokser Øko-gårdens kremvaffelmulter – unn deg en skikkelig gobit i kiosken vår».

Den første feriedagen ville Lars og Synnøve ta seg en tur opp mot fjellet. Stien gikk først gjennom en liten tett bjørkeskog. Så krysset de et frodig beiteområde som fetteren til Ola hadde ryddet og gjødslet for sauene sine. Her var det mange fine blomster, og en enslig tue med masse multer, nok til å fylle termoskoppa til Synnøve. Deretter var det lyng og stein langt oppover, bortsett fra myra ved siden av Tindetjernet De lo godt av Olas ivrige markedsføring, og smakte på et par av multene ved skiltet. Lars likte dem så godt at han bestemte seg for å ta med litt til hytta. Han fylte opp ca en liter i en pose og pakket i sekken. S Deretter gikk de videre opp mot fjellet. Ca 500 m lenger opp den bratte lia satt de seg ned i lyngen og spiste nistematen sin. Til dessert spiste de alle multene i koppen til Synnøve, og var enige om livet var herlig. Da dukket plutselig Ola Grøndalen opp med en gjeng turister på slep. «Å, jasså ja! Her er det tjuveri på gang ser jeg», sa Ola. Han krevde å få se innholdet i sekkene deres med det samme. Da han fant posen til Lars kokte det helt over for ham. Han ringte rett til lensmannen og sa han ville anmelde to personer for tyveri av privat gårdsavling. Både Lars og Marte mente de hadde sitt på det tørre, takket være frilufsloven § 5.

- a) Har Lars gått lenger enn lovens grense?
- b) Har Synnøve gått lenger enn lovens grense?

VEDLEGG TIL OPPGAVE 7

Her følger utdrag fra de aktuelle dommene. Dommene i fulltekst finnes på fagsidene.

Rt-1959-1198 (Askøy-dommen) - Høyesterett

Dommer Nygaard: En eiendom under g.nr. 12 i Askøy - eiendommen eies nå av Jansens rederi A/S - ble i 1942 rekvirert av de tyske myndigheter som ved innslag i nordvestlig retning fra eiendommen lot sprengte ut et rom inne i en fjellknaus. Dette rommet, som i saken kalles tunnelen, har en bredde og en høyde på ca. 4 meter og går ca. 28 meter inn i fjellet. Omtrent midtveis er det en tverrgren med en lengde på tilsammen ca. 17 meter, slik at hele rommet får formen av et kors. Den vesentligste del av tunnelen ligger under g.nr. 12 b.nr. 266, som tilhører Elling Gundersen. Da Jansens Rederi A/S - senere kalt selskapet - hevdet å ha eiendomsretten til hele tunnelen, gikk Gundersen i 1954 til søksmål mot selskapet for å få fastslått sin rett til å råde over den delen av tunnelen som ligger under hans eiendom. Herredsretten avsa 8. juni 1956 dom med slik domsslutning: « Elling Gundersen har i kraft av sin eiendomsrett til g.nr. 12 b.nr. 226 i Askøy rådighet over den del av tunnelen som ligger

innenfor en loddrett flate i grenselinjen mellom forannevnte eiendom og saksøkte eiendom under g.nr. 12 i Askøy»

Selskapet påanket dommen til Gulating lagmannsrett. Den 3. oktober 1957 ble det avsagt dom i saken med følgende domsslutning: «Jansens Rederi A/S frifinnes.» Dommen ble avsagt under dissens.

Elling Gundersen har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Saken står for Høyesterett i alt vesentlig i samme stilling som for lagmannsretten.

Jeg er kommet til det samme resultat som den dissenterende dommer i lagmannsretten. Avstanden fra Gundersens overliggende eiendom i loddrett linje ned til tunneltaket varierer fra 7 meter til ca. 14 meter. Dersom Gundersen skal sprengre ut en nedgang til tunnelen, er den korteste avstand ca. 5 1/2 meter i skrå retning. Fra selskapets side hevdes det at Gundersen ikke har noen reell interesse av tunnelen og at han vil få uforholdsmessig store utgifter ved å lage en nedgang til den og ved å gjøre den brukbar som lagerrom. Jeg finner imidlertid at tunnelen kan ha en viss verdi for Gundersen som lagringsplass for grønnsaker og frukt og at utgiftene ikke skulle bli urimelig store. Men når man skal vurdere eierinteressen, kan man etter min mening ikke bare bygge på det spesielle behov som Gundersen har for tunnelen eller de økonomiske muligheter som han har for å skaffe seg en atkomst til den. Det riktige vurderingsgrunnlag må etter min mening være hvilke muligheter en eier av overflateeiendommen generelt sett har når det gjelder bruken av tunnelen, og her må også kunne tas i betraktning de utnyttelsesmuligheter som sannsynligvis vil komme til å foreligge i rimelig fremtid. Jeg finner også i denne sammenheng grunn til å fremheve at selve anlegget av tunnelen slik som den nå ligger, faktisk vil legge et visst bånd på overflateeierens muligheter for å disponere over eiendommen. Han vil således måtte ta hensyn til tunnelen dersom han skal foreta sprengnings- eller boringsarbeider på eiendommen. Hva enten man bygger på den rettsoppfatning at eieren av en overflateeiendom også eier grunnen i en bestemt avstand nedover eller på den rettsoppfatning at eiendomsretten strekker seg så langt ned som eieren har interesse eller nytte av å gjøre eiendomsrett gjeldende, finner jeg etter dette at Gundersen i det foreliggende tilfelle må ha eiendomsrådighet over den delen av tunnelen som ligger under hans eiendom. Jeg tilføyer at det ikke for avgjørelsen av dette spørsmål er nødvendig generelt å ta standpunkt til hvor langt Gundersens eiendomsrett strekker seg nedover i fjellgrunnen. Det er tilstrekkelig å fastslå at tunnelen i dette tilfelle er bygget gjennom grunn som må ansees som hans eiendom.

Mitt resultat blir etter dette at Gundersen har rådighet over en del av tunnelen i samsvar med sin påstand.

Jeg stemmer for denne dom:

Elling Gundersen har i kraft av sin eiendomsrett til g.nr. 12 b.nr. 266 i Askøy rådighet over den del av tunnelen som ligger innenfor en loddrett flate i grenselinjen mellom forannevnte eiendom og Jansens Rederi A/S' eiendom under g.nr. 12 i Askøy.

Dommer Leivestad: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommerne Helgesen, Endresen og Gaarder: Likeså.

RG 1965 s. 228 (Hansa-dommen) - Bergen byrett

Dommer K. Roll Matthiesen med domsmenn:

Fru Margit Birkeland har ved stevning av 21. mars 1964 anlagt sak mot A/S Hansa Bryggeri (i det følgende betegnet Hansa) med krav om erstatning for grunn som Hansa har tilegnet seg under hennes eiendom Kalvedalsveien 29 i Bergen ved utsprenget av lageranlegg, for skade og verdiforringelse påført eiendommen ved sprengingsarbeidene og for ulemper.

De nærmere omstendigheter er:

Hansa har sine driftsbygninger på Kalfarveien 76. Denne eiendom støter til Kalvedalsveiens vestsida. På oppsida av Kalvedalsveien, på veiens østsida, ligger Kalvedalsveien 27, 29 og 29 a

Fra sin eiendom Kalfarveien 76 og under Kalvedalsveien og videre innover i fjellet har Hansa sprengt ut kjellere og lagerhaller. Den samlede grunnflate for anlegget i fjellet utgjør 6915 m².

Under Kalvedalsveien nr. 29 ble det i 1941 utsprenget 103 m². Ved utførelsen av annen etappe ble intet utsprenget under nr. 29. Derimot ble det ved gjennomføringen av tredje etappe utsprenget 256 m² under nr. 29. Hallen her har en høyde av 6 m. Kubikkinnholdet av den hall som i 1962-1963 ble utsprenget under fru Birkelands eiendom blir da 1536 m³.

Avstanden mellom lagerhallens tak og fru Birkelands kjeller er 26 meter.

Hansas lagerhaller fortsetter under fru Birkelands eiendom og langt innover i fjellet. De har en lengde av ca. 110 meter.

Fru Birkeland anfører:

Hansa hadde ikke rett til uten videre å tilegne seg grunn under hennes eiendom og sette seg utover vanlige regler. Hansa måtte enten erverve grunnen ved avtale med eieren eller skaffe seg ekspropriasjonsgrunnlag. Når det ikke ble gjort, må Hansa yte erstatning med hva som ville ha blitt lagt til grunn ved et ekspropriasjonsskjønn eller ved kjøpeavtale.

Hansa plikter å erstatte ikke bare det grunnareal lagerhallen under fru Birkelands eiendom fikk ved gjennomføringen av tredje etappe, 256 m². I realiteten har Hansa lagt beslag på hele arealet under fru Birkelands eiendom. Fru Birkeland tilkommer erstatning for et areal svarende til størrelsen av tomten. For dette areal ansees kr. 50 pr. m² å være passende, slik at erstatningskravet for grunn blir kr. 36 900.

Retten har foretatt åstedsbefaring og skal bemerke:

Strøket ovenfor Kalvedalsveien er regulert for åpen villabebyggelse og må, slik naturforholdene og øvrige forhold er, antas også i fremtiden å bli villastrøk.

Fru Birkeland har ikke kunnet nevne en eneste måte grunnen under hennes eiendom kunne utnyttes på av henne selv eller av andre. Retten vil for sitt vedkommende reise spørsmålet om ikke Hansas anlegg har hindret eieren av Kalvedalsveien 29 i å sprengte ut og anlegge garasje i den undergrunn lagerhallen opptar med inngang fra Kalvedalsveien. Imidlertid vil garasje på dette sted være lite hensiktsmessig økonomisk sett, fordi det er garasjeplass på den del av nr. 29 som støter til Øvre Kalvedalsvei. Men hva som er avgjørende for at en garasjeplan som nevnt ikke kunne gjennomføres, er at bygningsmyndighetene ikke ville ha tillatt anlegg av garasje med utkjørsel til og innkjørsel fra den sterkt trafikerte Kalvedalsvei. Rettens syn er at det hverken i 1962, i dag eller i fremtiden ville være mulig for en eier av Kalvedalsveien 29 å utnytte den plass i fjellet som Hansas lagerhall opptar under eiendommen.

Hansas anlegg er ikke til hinder for at fru Birkeland eller en annen eier av eiendommen kan grave eller sprengte 10 til 12 meter nedover i grunnen regnet fra nåværende bunn av

kjeller. Det vil da være 16 til 14 meter igjen til taket av Hansas lagerhall. Denne avstand vil gi rikelig beskyttelse og dekning for lagerhallen ved arbeider i grunnen 10 til 12 meter nedover. Hverken fru Birkeland eller andre eiere kan tenkes å ha noen interesse i å sprengre eller grave mer enn 10 til 12 meter nedover fra nåværende kjellergulv eller fra overflaten andre steder på eiendommen.

Forholdet er at Hansas lagerhall faktisk ikke legger noe bånd på overflateeierens muligheter for å disponere over eiendommen. For alle arbeider som det overhodet er tenkelig å la utføre på eiendommen vil det ikke være nødvendig å ta hensyn til Hansas anlegg. For nåværende eller fremtidig utnyttelse av fru Birkelands eiendom vil lagerhallen ikke være til hinder eller ulempe. Lagerhallen får ikke noen økonomisk betydning når det gjelder utnyttelsen i dag og i fremtiden og vil ikke medføre noen verdiforringelse av eiendommen ved salg. Under disse omstendigheter må det antas at i sak om ekspropriasjon av rett til å ha en lagerhall som Hansas under fru Birkelands eiendom, ville ekspropriasjonserstatningen ha blitt satt til null. Etter rettens mening står fru Birkelands krav i vår sak ikke i noen annen stilling. Hennes krav om erstatning for grunn under eiendommen godtas ikke.

Etter dette vil fru Birkeland ikke bli tilkjent erstatning for ulemper og for verdiforringelse av huset.

Dommen er enstemmig.

RG 1974 s. 338 (Stavanger-dommen) – Gulating lagmannsrett

Lagdommerne Jac. Wesenberg, N.P. Langvand og C.H. Endresen:

5 eiere av bolighus med tomt i henholdsvis Øvre Strandgate 41, Haugvaldstadgaten 20, 22 og 33 og Brønngaten 10 i Stavanger anla sak mot Stavanger kommune med krav om erstatning fordi kommunen har laget et tilfluktsrom med parkeringshall for biler under kjellerne deres. Saksøkerne hevdet at tunnellanlegget hadde redusert deres muligheter for fremtidig utnyttelse av eiendommene og at det hadde redusert eiendommens verdi. Kommunen påsto seg frifunnet.

Nedenfor angis mektigheten i fjellet for de enkelte eiendommer:

1. Øvre Strandgate 41: varierende mellom 5,5-7 meter, og i haven ned til 3,5 meter.
2. Haugvaldstadgaten 20: 14 meter.
3. Haugvaldstadgaten 22: 14 meter.
4. Haugvaldstadgaten 33: 12,4 meter.
5. Brønngaten 10: 16,4 meter.

Stavanger byrett med fagkyndige domsmenn avsa 12. desember 1972 dom med slik domsslutning:

«1. Stavanger kommune dømmes til å betale til saksøker nr. 1 - Gabriel Tønnesen - kr. 20 000,- tyvetusen kroner 2. Stavanger kommune frifinnes for de krav som er påstått av saksøkerne nr. 2-5»

Denne dom har Stavanger kommune v/ kommuneadvokaten påanket til Gulating lagmannsrett for så vidt angår punkt 1 i domsslutningen. Den ankende part har nedlagt slik påstand: « Stavanger kommune frifinnes »

Motparten fremhever at tunnellanlegget er bygget gjennom Tønnesens eiendom med en mektighet i fjellet på bare 5,5 til 7 meter og i haven helt ned til 3,5 meter. Dette faktum må

være tilstrekkelig til å begrunne et erstatningskrav, jfr. Rt-1959-1198 og Robberstads artikkel i Tidsskrift for rettsvitenskap 1961 25.

Subsidiært anfører motparten at tunnellanlegget har redusert utnyttelsesmulighetene for eiendommen. Han har en aktuell interesse i å sprengte ut kjeller for å skaffe seg moderne garderobe, bade-, toalett- og vaskeromsmuligheter. Motparten har i denne forbindelse henvist til en skriftlig uttalelse av 7. juni 1973 fra arkitekt Eyvind Retzius hvor arkitekten etter en befaring av eiendommen uttaler at utspregningen under eiendommen utvilsomt er verdiforringende for den, samtidig som han uttaler at en utspregning av kjeller anses teknisk uforsvarlig med den overdekning tilfluktrømmet har.

Lagmannsretten legger til grunn at mektigheten i fjellet for Øvre Strandgate 41 varierer mellom 5,5 og 7 meter og i haven ned til 3,5 meter slik som byretten har beregnet det på grunnlag av profiler. Det tilføyes at partene har godtatt denne beregning.

På grunnlag av byrettens og arkitekt Retzius' forannevnte uttalelser finner lagmannsretten det godtgjort at tunnellanlegget under en hver omstendighet vil vanskeliggjøre og fordyre en utspregning av kjeller under Øvre Strandgate 41. Lagmannsretten finner at en utspregning av kjeller er en naturlig og fornuftig foranstaltning for å modernisere eiendommen. Ved tunnellanlegget har kommunen skapt vanskeligheter for eieren og dette forhold vil utvilsomt virke verdireducerende på eiendommen. At kommunen må betale erstatning for dette inngrep som er foretatt uten forhåndstillatelse og uten ekspropriasjon, finner retten ikke tvilsomt.

Dommen er enstemmig.

Domsslutning:

Stavanger kommune dømmes til å betale til Gabriel Tønnesen 20 000 kroner

Rt. 1998 s. 251 (Tellnesdommen) – Høyesterett

Dommere: Bugge, Gjølstad, Rieber-Mohn, Coward og Skåre

Saken gjelder tvist mellom eiere av naboeiendommer om retten til å utta grunnvann.

Klara Telnes er eier av gnr 53 bnr 31 på Tellnes i Fjell kommune. Eiendommen er ca 25 mål, bebygget med et bolighus med vannforsyning fra en eldre brønn på eiendommen. Sveinung Tellnes eier og har sitt bolighus på naboeiendommen bnr 116, som ligger mellom bnr 31 og sjøen. Ved årsskiftet 1986-87 foretok Sveinung Tellnes grunnboring etter vann på sin eiendom. Borehullet ble satt i en avstand av 4,34 meter fra grensen mot bnr 31, ca 15 meter over havnivå. Vann ble funnet på 116 meters dyp, etter boring 120 meter ned i bakken. Brønnpumpen er plassert på 95 meters dyp. Vann fra uttaket forsyner også to andre boligeiendommer på Tellnes, bnr 15 og 73 som var eiet av Hans B. Tellnes og som også har grense mot bnr 31, og bnr 96 som eies av Jarle Tellnes og som ikke grenser direkte til bnr 31.

Klara Telnes, som mente at grunnvannsuttaget lå under hennes eiendom og var et inngrep i hennes rett, tok i 1993 ut stevning ved Midhordland herredsrett mot Sveinung, Hans og Jarle Tellnes. Det ble nedlagt påstand om at de saksøkte skulle dømmes til å stanse vannuttaket, og til å betale et vederlag for bruken av vannet frem til stansning skjer. Herredsretten avsa dom 10 september 1993 med slik domsslutning:

”De saksøkte frifinnes.”

Klara Telnes påanket dommen til Gulating lagmannsrett, som avsa dom 18 oktober 1996 med slik domsslutning:

”Dommen i heradsretten blir stadfesta.”

Lagmannsrettens dom er påanket til Høyesterett.

Jeg er kommet til at anken ikke kan føre frem og vil bemerke:

De generelle regler i vassdragsloven av 15 mars 1940 om retten til vassdrag og til å utnytte vannet i vassdrag omfatter ikke grunnvannet. Det er antatt at de heller ikke kan anvendes analogisk. Et visst unntak følger av lovens §10, som blant annet omhandler "kjelder (oppkommer)".

Jeg legger til grunn at retten til å utta og utnytte grunnvannet ikke er lovregulert. Rettspraksis omkring rettsforholdene knyttet til grunnvann er også sparsom. Til gjengjeld har spørsmålene vært livlig diskutert i teorien, se eksempelvis Falkanger m fl: Norsk vassdragsrett (1988) side 441 og Stordrange i Lov og Rett 1988 391 flg, begge med henvisning til andre forfattere. Spørsmålene er også omhandlet i NOU 1988:16 og i NOU 1994:12 , som jeg vil komme tilbake til.

Retten til grunnvannet har vært sett i sammenheng med den alminnelige eiendomsrett til undergrunnen. Synspunktet vil da være at så langt ned i undergrunnen som eierrådigheten strekker seg, så langt vil "overflateeieren" ha rådighet over grunnvannet, og denne rådighet vil være eksklusiv på linje med annen eierrådighet. Men nettopp dette spørsmål: Hvor langt ned i undergrunnen eierrådigheten strekker seg, er uavklart og har til dels vært omtvistet i norsk rett.

For denne sakens avgjørelse er det ikke nødvendig å ta noe bestemt standpunkt til spørsmålet. Jeg legger til grunn at eierrådigheten over undergrunnen - og da også til vannressursene der - iallfall ikke strekker seg ubegrenset nedover i dybden; den omfatter ikke de dypere liggende lag. Dette stemmer, så langt jeg kan se, med oppfatningen i nyere teori og praksis, og også fremstillingen i NOU 1994:12 side 276-278. Om praksis med hensyn til grunnvannsuttak sies det i NOU'en blant annet:

"Rent faktisk er det vanlig at overflateeierens uttak av grunnvann berører grunnvannsforkomster under andre eiendommer. Skråboring under naboeiendommer er heller ikke uvanlig. Boring etter vann i fjell utføres ofte på skrå for å sikte på sprekkesoner eller for å unngå saltinntrengning eller forurensende kilder. Når gjennomsnittlig boreddybde er 60-70 meter, vil en fra mindre eiendommer lett komme inn under naboeiendommer. Utvalget er ikke kjent med at noen har fått stoppet slike uttak på det grunnlag at de har eierrådighet over grunnvannet."

Jeg finner det for min del vanskelig å bygge på at eiendomsretten - grunneierens enerådighet - over grunnvannet strekker seg lengre ned i undergrunnen enn hans eiendomsrett for øvrig. Jeg finner ikke holdepunkt i rettskildene for dette. Jeg vil snarere se det slik at retten til grunnvannet på større dyp etableres først når "overflateeieren" selv tar grunnvannet under eiendommen i bruk; retten oppstår altså ved tilegnelsen, ved okkupasjon. Noen eksklusiv rett blir da ikke dette for ham; grunneieren kan måtte dele den med andre som har boret eller vil bore etter vann fra sin eiendom.

En slik rettslig begrensning av eierrådigheten støttes etter mitt syn også av mer reelle betraktninger. Grunnvannsreservoarene følger ikke eiendoms grensene på overflaten; dette gjør det problematisk å skulle begrunne en eksklusiv rett for grunneieren lengre ned i undergrunnen enn han ellers vanligvis kan utøve eierrådighet. I praksis, særlig på mindre eiendommer, vil det også kunne være vanskelig å sikre seg mot at boring på større dyp krysser

grensen til naboeiendom. Det vil neppe heller være ønskelig. Jeg viser til det jeg har referert fra NOU 1994:12 om praksis når det gjelder skråboring for å oppnå optimal vanntilgang. En rettsregel som skulle etablere eksklusiv eierrådighet over grunnvannet på større dyp synes da lettere å kunne bli konfliktskapende enn konfliktløsende.

Jeg antar altså at i de dypere lag av undergrunnen vil retten til å utta grunnvann måtte følge prinsippet først i tid, først i rett.

Ut fra det rettslige syn jeg nå har redegjort for, vil jeg vende meg til den foreliggende sak slik jeg har presentert den i innledningen.

Ankemotpartenes grunnvannuttak ligger altså på 116 meters dyp, 28 meter innenfor grensen til bnr 31 målt i vertikalplanet. Jeg finner det klart at Klara Telnes ikke kan påberope seg eksklusiv rett til grunnen eller til å utnytte grunnvannet i så stor dybde. Jeg finner heller ikke grunnlag for å anta at vannuttaket er eller vil bli til skade for en naturlig utnyttelse av Klara Telnes' eiendom. Hun har selv ikke boret etter vann på eiendommen. Det er anført at den er egnet til utparsellering, og at det da - siden offentlig vannforsyning ikke kan påregnes - vil kunne oppstå vannmangel. Dette finner jeg det vanskelig å bygge på. Gnr 53 bnr 31 ligger i uregulert område. Det er opplyst at gjeldende kommuneplan tillater spredt boligbebyggelse. Den sakkyndige vurdering går ut på at grunnvannsressursene på bnr 31 vil være tilstrekkelige til å forsyne ytterligere 5 husstander i tillegg til ankemotpartene. De vil da neppe bli utilstrekkelige, iallfall er det ikke mulig å ha noen begrunnet mening om dette i dag.

Jeg stemmer for denne dom:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

Ot.prp.nr.39 (1998-1999). Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven)

13 Grunnvann

13.1 Innledning

13.1.2 Formålet med lovreglene om grunnvann

I likhet med FNs Charter om « Ground Water Management », bør ny norsk lovgivning ha som hovedformål å bevare grunnvann som en viktig naturressurs for framtiden. Grunnvannet må vernes mot forurensning og overforbruk og det må sørges for en samfunnsmessig riktig fordeling i den utstrekning det er knapphet på ressurser, dvs regler om prioritering av behov og avveiningen mellom private og offentlige interesser. I tillegg er det et mål at den norske lovgivningen fremmer muligheten for i større grad å ta grunnvannet i bruk. Det er imidlertid også viktig at lovgivningen gir mulighet for å sette grenser for å unngå overforbruk og skadevirkninger på vegetasjon mv, og legger til rette for utnytting av grunnvannsressursene på annen måte enn ved vannuttak.

...

13.2 Definisjon av grunnvann

Vann i undergrunnen består av to soner med forskjellige hydrologiske betegnelser, markvann og grunnvann. Markvannet er bundet til jordlagene, mens grunnvannet er fritt og kan innvinnes.

Med grunnvann forstås *vann i den mettede sonen i grunnen*. Denne definisjonen er i samsvar med vanlig hydrologisk terminologi, og medfører at lovens regler ikke vil gjelde direkte for markvann.

13.2.3 Departementets vurdering

Departementet ser det som en fordel at det i lovverket brukes en definisjon som er kjent fra hydrologisk terminologi. Bruk av kjent hydrologisk terminologi fører til at faren for tolkningstvil blir mindre enn ved å utforme en egen definisjon. Den foreslåtte definisjonen omfatter den delen av vann i undergrunnen som er fritt og kan innvinnes, dvs det vannet som ligger under grunnvannsspeilet. Grunnvannsnivået endrer seg stadig. Definisjonen tar hensyn til at distansen ned til de områdene som er dekket av grunnvann ikke er konstant. Definisjonen knytter seg derfor ikke til faste geografiske områder.

13.3 Rådigheten over grunnvannsressursene

13.3.1 Gjeldende rett

Dagens lovgivning inneholder ingen bestemmelser om rådighet over grunnvannsressursene. Vassdragsloven omfatter bare overflatevann.

Når det gjelder den generelle eiendomsretten til *undergrunnen*, dvs eiendomsrettens grenser nedad, bygger nyere teori stort sett på synspunktet om at rådigheten strekker seg så langt ned som det er interessant for overflateeieren å utnytte undergrunnen, så lenge dette kan anses som en rimelig og påregnelig utnyttelse. Man må i denne vurderingen ta hensyn til kommende sannsynlige utnyttelsesmuligheter som følge av tekniske nyvinninger. Den rettslige situasjonen er imidlertid ikke helt avklart.

Når det gjelder eiendomsretten til selve *grunnvannet*, er det på det rene at overflateeieren ved okkupasjon kan skaffe seg rett til grunnvannsuttak under sin eiendom i den utstrekning det ikke berører etablerte uttak, jf V §11. Dersom overflateeieren ikke har utnyttet grunnvannet, er stillingen mer usikker.

I høyesterettsdom av 23. februar 1998, se [Rt-1998-251](#) uttales følgende:

« Jeg finner det for min del vanskelig å bygge på at eiendomsretten - grunneierens enerådighet - over grunnvannet strekker seg lengre ned i undergrunnen enn hans eiendomsrett for øvrig. Jeg finner ikke holdepunkt i rettskildene for dette. Jeg vil snarere se det slik at retten til grunnvannet på større dyp etableres først når « overflateeieren » selv tar grunnvannet under eiendommen i bruk; retten oppstår altså ved tilegnelsen, ved okkupasjon. Noen eksklusiv rett blir da ikke dette for ham; grunneieren kan måtte dele den med andre som har boret eller vil bore etter vann fra sin eiendom. »

Høyesterett har i denne dommen ikke tatt standpunkt til hvilke rettigheter som tilligger en overflateeier når grunnvannsmagasinet ligger innenfor en dybde hvor selve grunnen er omfattet av eiendomsretten.

...

13.3.4 Departementets vurdering

Høyesterettsdommen av 23. februar 1998, se [Rt-1998-251](#), gjør det nå klart at overflateeieren i alle fall ikke har retten til grunnvann på større dyp før han har tatt grunnvannet i bruk.

Med det utgangspunkt at grunneierne ikke har noen eksklusiv rådighet over det grunnvannet som ikke er utnyttet, må lovgiverne stå fritt til å skape de lovregler som er nødvendige for å sikre en samfunnsmessig forsvarlig utnyttelse av denne viktige naturressursen.

Departementet går inn for å følge mindretallets forslag om at overflateeieren skal ha rådighet over grunnvannet under sin eiendom. Grunneieren vil i de fleste tilfeller være den som har størst behov og interesse av å utnytte grunnvannet. Rådigheten over grunnvannet bør på denne bakgrunn være en del av den alminnelige eiendomsretten.

Dersom grunnvannsforekomsten strekker seg under flere eiendommer, foreslår departementet at grunnvannsforekomsten skal ligge til eiendommene som sameie mellom grunneierne. Av forenklingshensyn bør sameiebrøken beregnes ut i fra overflateeiendommens areal. Det foreslås at dette fastslås i et nytt annet punktum i §44 første ledd. Sameieloven får dermed betydning for rettsspørsmål som vannressursloven ikke gir noen spesiell løsning på.

Merknader til ny §44 (rådigheten over grunnvann)

Første ledd første punktum fastslår at eieren av den grunnen som grunnvannet befinner seg i eller under også har eksklusiv råderett over grunnvannet på eiendommen. At grunneieren har en eksklusiv rådighet går fram av uttrykket « tilhører ».

Grunneierens rettighet til grunnvannet innebærer at andre ikke kan innvinne eller på annen måte utnytte grunnvann som tilhører grunneieren med mindre dette følger av avtale eller annet rettslig grunnlag. Uttak av grunnvann ved skråboring inn under annen manns eiendom kan bare skje ved avtale eller ekspropriasjon.

Annet punktum fastslår at en grunnvannsforekomst under flere eiendommer skal ligge til eiendommene som sameie.

Ved vurderingen av hva som er en eiendom, må det som utgangspunkt legges til grunn hva som er en eiendom ut fra registrering etter delingsloven. Dersom flere registrerte eiendommer (bruksnumre) i realiteten brukes sammen, må en funksjonell betraktning bli avgjørende. Hvis et gårdsbruk som i realiteten er en driftsenhet består av tre registerenheter (bruksnumre), blir de tre bruksnumrene å regne som en eiendom etter §44 første ledd annet punktum. Selv om grunnvannsforekomsten bare ligger under en av registerenhetene i et slikt tilfelle, må partsforholdet mellom sameierne til grunnvannet beregnes ut fra hele driftsenhetens overflateareal.

Noen relevante faglige uttrykk og momenter:

Hydrologisk definisjon av grunnvannsmagasin : geologisk formasjon som kan lagre og transportere tilstrekkelige vannmengder til å være signifikant i det hydrologiske kretsløp

SOSI kartleggingsstandard - versjon 2

Kan være en brønn (punkt), kildeutspring eller avgrensning av et grunnvannsmagasin.

vanndirektivets definisjon er alle forekomster der en kan ta ut en vannmengde større enn 10 m³/dag.

Direktoratrapport:

De fleste steder i Norge vil det være mulig å ta ut en slik mengde fra en brønn. Skottland har lignende forhold som Norge og har bestemt at en skal ta utgangspunkt i at hele Skottland er å betrakte som en grunnvannsføremst

Influensområde: *NIVA:*

Ved uttak av grunnvann vil det etableres en lokal senkning av grunnvannsnivået (senkningstrakt), som medfører at brønnen trekker på grunnvann fra et større område: Et influensområde . (Varierer med pumpingen – Rettsteknisk uheldig) (Økonomisk svært relevant)

Tilsigsområde : et landareal eller et hydrogeologisk område som fører vann til kilden. Kalles ofte infiltrasjonsområde.

(Økonomisk lønnsomhet kan spille inn: Kan på sikt flytte avgrensningen pga ny teknikk)
